

Poetyckie wizje świata idealnego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiopowtórka](#)
- [Film](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Wisława Szymborska, *Obmyślam świat*.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń Czego chcesz od nas, Panie*, [w:] Jan Kochanowski, *Pieśni*, Kraków 2006.

Poetyckie wizje świata idealnego

Źródło: dostępny w internecie: Pxhere, domena publiczna.

Jaki jest nasz świat? Czy jest najlepszym z możliwych? Co stanowi jego istotę? Te pytania ludzie stawiali sobie zawsze. Były dziedziną dociekań religijnych i filozoficznych, znajdowały także swój wyraz w mitach, uczonych dyskursach i w literaturze pięknej. Poetyckim rezultatem takich rozmyślań są dwa wiersze: renesansowa pieśń Jana Kochanowskiego *Czego chcesz od nas, Panie* oraz napisany w połowie wieku XX *Obmyślam świat* Wisławy Szymborskiej. Oba te teksty przynoszą filozoficzną wizję rzeczywistości, w której żyje bądź ma żyć człowiek. Kochanowski sławi harmonię świata będącego dziełem Boga. Współczesna poetka stawia pytanie, czy można obmyślić świat od nowa, stworzyć jego „wydanie drugie, poprawione”, oswoić lęk przed śmiercią.

Twoje cele

- Dokonasz analizy i interpretacji porównawczej utworów Jana Kochanowskiego i Wisławy Szymborskiej.
- Scharakteryzujesz postawę filozoficzną Jana Kochanowskiego.
- Wyjaśnisz, jaki jest związek poetyckich rozważań Szymborskiej z nurtem filozoficznym egzystencjalizmu.

Przeczytaj

Renesansowa wizja świata

Według ludzi epoki renesansu świat był harmonijny, tworzył uporządkowaną i spójną całość. Świadczył tym samym o racjonalności Stwórcy, a także jego zmyśle artystycznym (stąd narodziny w renesansie toposu *Deus artifex*). Wreszcie – całe stworzenie było w epoce odrodzenia postrzegane nie tylko jako wspaniałe, ale i dobre, zgodnie z wizją autorów biblijnych: „Bóg widział, że wszystko, co stworzył, było bardzo dobre” (Rdz 1,31). Takie rozumienie świata i Stwórcy wyraża m.in. pieśń Jana Kochanowskiego pt. *Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?*. Często jest ona nazywana *hymnem* ze względu na wątki dziękczynne i błagalne oraz elementy pochwalne.

((Jan Kochanowski

Pieśń Czego chcesz od nas, Panie

Czego chcesz od nas, Panie, za twe hojne dary?
Czego za dobrodziejstwa, którym nie masz miary?
Kościół Cię nie ogarnie, wszędy pełno Ciebie,
I w otchłaniach, i w morzu, na ziemi, na niebie.

Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje,
cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje.
Wdzięcznym Cię tedy sercem, Panie, wyznawamy,
bo nad to przystojniejszej ofiary nie mamy.

Tyś pan wszystkiego świata, Tyś niebo zbudował
i złotymi gwiazdami ślicznieś uhaftował;
Tyś fundament założył *nieobeszłej* ziemi
i przykryłeś jej nagość zioły rozlicznymi.

Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi,
a zamierzonych granic przeskoczyć się boi;
rzeki wód nieprzebranych wielką hojność mają.
Biały dzień, a noc ciemna swoje czasy znają.

Tobie *k'woli* rozliczne kwiatki Wiosna rodzi,
Tobie k'woli w kłosianym wieńcu Lato chodzi.

Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa,
potym do gotowego gnuśna Zima wstawa.

Z Twojej łaski nocna rosa na **mdle** zioła padnie,
A zagorzałe zboża deszcz ożywia **snadnie**;
z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności,
a Ty każdego żywisz z Twojej szczodrośliwości.

Bądź na wieki pochwalon, nieśmiertelny Panie!
Twoja łaska, Twa dobroć nigdy nie ustanie.
Chowaj nas, póki raczysz, na tej niskiej ziemi;
Jedno zawsze niech będziem pod skrzydłami Twemi!

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń Czego chcesz od nas, Panie*, [w:] Jan Kochanowski, *Pieśni*, Kraków 2006.

Współczesna wizja świata w wierszu Wisławy Szymborskiej

W powstałym w XX w. wierszu polskiej noblistki podmiot liryczny nie wychwala Stwórcy: sam mianuje się twórcą świata. Użyte w utworze sformułowania należące do dziedziny literatury sugerują, że podmiot liryczny jest człowiekiem pióra. Tym samym utwór należy do grupy tekstów autotematycznych, rozważających rolę artysty we współczesnym świecie. Jaki obraz świata wyłania się z wiersza? Nie jest on harmonijny, ale podmiot liryczny pragnie go takim uczynić. W zamierzeniu twórcy świat ma być idealny, pozbawiony wad świata rzeczywistego, takich jak starość i bolesne umieranie. Poprawa kształtu świata powinna być kompleksowa i doprowadzić go do ideału. Taką wizję nazywamy utopijną, niemożliwą do zrealizowania, zgodnie z greckim źródłem słowa **utopia**: *ou* 'nie' lub *eu* 'dobry' i *tópos* 'miejsce', czyli 'miejsce, którego nie ma' lub 'dobre miejsce'.

((Wisława Szymborska

Obmyślam świat

Obmyślam świat, wydanie drugie,
wydanie drugie, poprawione,
idiotom na śmiech,
melancholikom na płacz,
łysym na grzebień,
psom na buty

Oto rozdział:

Mowa Zwierząt i Roślin,

gdzie przy każdym gatunku
masz słownik odnośny.
Nawet proste dzień dobry
wymienione z rybą
ciebie, rybę i wszystkich
przy życiu umocni.

Ta, dawno przeczuwana,
nagle w jawie słów
improwizacja lasu!
Ta epika sów! Te aforyzmy jeża
układane, gdy
jesteśmy przekonani,
że nic, tylko śpi

Czas (rozdział drugi)
ma prawo do wtrącania się
we wszystko czy to złe czy dobre.
Jednakże – ten, co kruszy góry
oceany przesuwa i który
obecny jest przy gwiazd krążeniu,
nie będzie mieć najmniejszej władzy
nad kochankami, bo zbyt nadzy,
bo zbyt objęci, z nastroszoną
duszą, jak wróblem na ramieniu.

Starość to tylko moral
przy życiu zbrodniarza.
Ach, więc wszyscy są młodzi!
Cierpienie (rozdział trzeci)
ciała nie znieważa.
Śmierć
kiedy śpisz przychodzi.

A śnić będziesz,
że wcale nie trzeba oddychać,
że cisza bez oddechu
to niezła muzyka,
jesteś mały jak iskra
i gaśniesz do taktu.

Śmierć tylko taka. Bólu więcej
miałeś trzymając różę w ręce
i większe czułeś przerażenie
widząc, że płatek spadł na ziemię.

Świat tylko taki. Tylko tak
żyć. I umierać tylko tyle.
A wszystko inne – jest jak Bach
chwilowo grany
na pile.

Źródło: Wisława Szymborska, *Obmyślam świat*.

Słownik

Deus artifex

topos, który narodził się w renesansie: bóg jako artysta, stwórca świata – zachwycającego dzieła sztuki

hymn

(gr. hymnos – 'pieśń pochwalna'): uroczysty i podniosły w stylu utwór poetycki bądź oparty na nim wokalny utwór muzyczny, który za pomocą apostrofy wysławia Boga, bohaterów lub jakąś wielką ideę; jednym z pierwszych mistrzów hymnu był Pindar

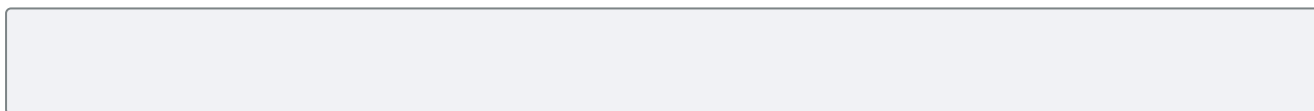
utopia

ideał społeczeństwa szczęśliwego; też: ideologia postulująca stworzenie takiego społeczeństwa

Audiopowtórka

Polecenie 1

Wysłuchaj audiopowtórki. Następnie omów miejsce, rolę oraz interpretację kluczowych wątków z początku Księgi Rodzaju w utworze Wisławy Szymborskiej *Obmyślam świat*.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PmeyHjhnY>

Poetyckie wizje świata idealnego

Utwór renesansowego poety stanowi pochwałę świata będącego doskonałym dziełem Stwórcy. Utrzymany jest w podniosłej tonacji poważnej pieśni kościelnej. 13-zgłoskowa budowa wersu ze średniówką po siódmej sylabie (7+6) oraz regularne rymy parzyste typu aa bb wprowadzają do wiersza pełen harmonii i dostojęstwa rytm.

Nagromadzenie typowych dla hymnu środków stylistycznych (apostrofy, powtórzenia, pytania retoryczne) zrównoważone jest poprzez jasne słownictwo i prostotę obrazów poetyckich. Swoją podziw dla boskiego dzieła poeta zawarł w siedmiu strofach, nawiązując w ten sposób do siedmiu dni stworzenia opisanych w Księdze Rodzaju. O ile jednak w Biblii świat został przedstawiony z perspektywy działającego Stwórcy, który swym Słowem wywołał wszystko z nicości, o tyle obraz świata w hymnie Kochanowskiego ukazany jest z punktu widzenia człowieka, który dzieło Boże kontempluje. Pieśń *Czego chcesz od nas, Panie...* niesie w sobie przede wszystkim uwielbienie niewidzialnego Boga poprzez pochwałę doskonale zagospodarowanej przez niego planety – takie jest jej podstawowe przesłanie. Boska natura wprawdzie pozostaje absolutnie odmienna od stworzenia, zarazem jednak to stworzenie przenika, przebywa w każdej, najmniejszej nawet jego części: „Wszędy pełno Ciebie” – podkreśla poeta w pierwszej strofie hymnu. Przekonanie o istnieniu obecności Boga we wszystkich elementach świata przypomina filozofię św. Augustyna, który twierdził, że przyroda jest zwierciadłem Stwórcy. Poeta kieruje swe słowa wprost do Boga, poczynając od otwierającej hymn apostrofy. Powtarzające się w wierszu bezpośrednie zwroty do Najwyższego nadają utworowi patetyczny i uroczysty ton i wyrażają podziw dla Bożego talentu: „Tyś pan wszystkiego świata, Tyś niebo zbudował | i złotymi

gwiazdami ślicznieś uhaftował”. Kochanowski nawiązuje tu do znanego ze starożytności, a niezwykle popularnego w renesansie toposu *Deus artifex*, według którego Bóg był pierwszym artystą, a stworzony przez Niego świat – dziełem sztuki. XV-wieczny filozof Pico della Mirandola pisał w *Mowie o godności człowieka* (1486):

Najwyższy ojciec i architekt Bóg, zgodnie z tajemnymi prawami mądrości, zbudował ten, który widzimy, dom świata, najwspanialszą świątynię boskości. [...] Po dokonaniu tego dzieła artysta zapragnął, aby znalazł się ktoś, kto by potrafił wnikać w sens tak potężnego dzieła, kochać jego piękno i podziwiać jego wielkość.

Wtedy właśnie Bóg stworzył człowieka. Człowiek – będący częścią boskiego dzieła – jest istotą, która wszystko zawdzięcza swojemu Stwórcy. Podmiot liryczny mówi do Boga: „to wszystko Twoje | cokolwiek na tym świecie człowiek mieni swoje”. Jedyne, co może mu ofiarować w zamian, to „wdzięczne serce”.

W przekonaniu renesansowego poety nie ma zatem potrzeby poprawiania rzeczywistości, gdyż ta, w której żyjemy, jest idealna. Doskonałość świata gwarantowana jest tym, że wykonała go ręka najlepszego artysty. Niezwykłość boskiego dzieła polega jednak nie tylko na subtelnych dopracowaniach szczegółów – ozdobieniu firmamentu złotymi gwiazdami czy przybraniu ziemi „zioły rozlicznymi”, lecz także – a może przede wszystkim – na panującym w nim porządku i harmonijnym współbrzmieniu wszystkich jego części. Wyrażony w wierszu podziw dla proporcjonalnie urządzonego świata ma dwa źródła. Pierwsze z nich to oczywiście Biblia, która uzmysławiała ludziom niepojętą cudowność boskiego dzieła. W Księdze Rodzaju po opisie stworzenia świata czytamy: „A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre”. Wszechświat uczyniony przez Boga jest więc pełen dobra i ładu, co decyduje o jego doskonałości. W wyrażonym w hymnie zachwycie nad światem słychać także echo filozofii pitagorejczyków i Platona. Uczniowie Pitagorasa jako pierwsi wprowadzili termin *kosmos*, oznaczający po prostu „porządek”, którym określili świat jako rzeczywistość harmonijną, w odróżnieniu od poprzedzającego ją beładnego chaosu. Z kolei Platon pisał, że świat zbudował bóg-demiurg z różnorodnych elementów, połączonych przy pomocy najdoskonalszego łącznika – proporcji, miary. Także przedstawiony w hymnie Kochanowskiego wszechświat pełen jest równowagi, a jego poszczególne części są uporządkowane i zharmonizowane ze sobą („w brzegach morze stoi, zboża deszcz ożywia, Biały dzień, a noc ciemna swoje czasy zna”). Ten boski ład objawia się również w rytmie przyrody podporządkowanej przemianom doskonale się dopełniających pór roku: „Wino Jesień i jabłka rozmaite dawa, | potym do gotowego gnuśna Zima wstawa”. Świat urządzony jest tak, że każdy jego element i każde stworzenie ma swoje miejsce i ważną rolę w przyrodzie przydzieloną mu przez Boga, który go chroni i żywi. Wszystko, co dzieje się na świecie, jest przejawem Jego bezgranicznej łaski:

Z Twej łaski nocna rosa na mdłe zioła padnie,

A zagorzałe zboża deszcz ożywia snadnie;

z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności,

a Ty każdego żywisz z Twej szczodrośliwości.

W wierszu Szymborskiej założenia są odwrotne: świat jest tak daleki od doskonałości, że trzeba w nim dokonać gruntownej korekty. Panują tu strach i ból, ludzki los jest smutny, chwiejny, przepełniony cierpieniem. Człowieka przerażają niepokojące i niejasne granice życia, zdeterminowanego przez lęk przed nicością i nieuniknioną śmiercią. W literaturze nurtu egzystencjalnego pojawia się niezgoda na taki świat i bunt przeciwko niemu. W twórczości Szymborskiej wyrazem tego buntu staje się właśnie próba stworzenia rzeczywistości alternatywnej, odmiennej, lepszej. Poetka postanawia więc obmyślić świat od nowa i stworzyć „wydanie drugie, poprawione”.

Utwór daleki jest od tonacji podniosłej pieśni kościelnej. Jest to wiersz nieregularny i uderzający niezwykle oszczędną szatą stylistyczną, przez co jest zwięzły i rzeczowy. Autorka podejmuje tu ciekawą zabawę z Księgą Rodzaju – traktuje ją jak zwykłą książkę, wprowadzając do niej właściwe poprawki i opracowując roboczy plan drugiego wydania dzieła, przez co niejako stwarza świat na nowo. Od razu jednak widać autoironiczną postawę poetki – już na wstępie zaznacza ona, że drugie wydanie świata przyda się „łysym na grzebień | psom na buty”, a więc będzie dziełem niezupełnie poważnym. Sam jednak wiersz to nie poetycki żart – występujące w nim elementy ironii służą jedynie rozładowaniu emocji narastających przy mówieniu o rzeczach tak poważnych, jak cierpienie czy śmierć.

Pomimo nieregularności wiersza jego układ stroficzny został dokładnie przemyślany, podobnie jak w hymnie Kochanowskiego. Pierwsza z ośmiu zwrotek pełni funkcję wstępu, wprowadzenia, które informuje czytelnika o zamiarach autora. W następnych siedmiu strofach odsłaniają się kolejne „rozdziały” nawiązujące, podobnie jak utwór renesansowego poety, do biblijnego opisu aktu stworzenia świata z Księgi Rodzaju. O ile jednak w hymnie adresatem i twórcą świata był Bóg, o tyle w utworze Szymborskiej w ogóle nie ma o Nim mowy. Nie pojawia się nawet krytyka Boga jako autora obecnie istniejącego, nieudanego, pełnego braków i absurdów świata, który trzeba po Nim poprawiać. Tutaj bohaterem i kreatorem lepszej rzeczywistości jest człowiek. Nie wymyśla on jednak tak naprawdę niczego nowego, ale powtórnie obmyśla, koryguje i uzupełnia to, co już istnieje. Owe zmiany mają sprawić, by życie na tym świecie było piękniejsze, szczęśliwsze, bardziej niezwykle i pełne niespodzianek.

W poprawianej rzeczywistości, podobnie jak w hymnie Kochanowskiego, ogromną rolę przypisuje się relacji między człowiekiem a naturą. Chodzi tu jednak nie tyle o harmonię i porządek, ale o swoiste ciepło i mądrość, którą możemy czerpać od roślin i zwierząt. Aby taka więź z przyrodą była możliwa, niezbędne jest opracowanie właściwego słownika, który pozwoli wymienić z rybą „proste dzień dobry” zrozumieć „improvizację lasu, epikę sów, aforyzmy jeża”. Poważnym zmianom w nowo obmyślanej rzeczywistości zostaje także poddany czas. Wprawdzie nadal będzie miał „prawo do wtrącania się | we wszystko”, jednak straci część swojej mocy, której całkowicie oprze się miłość. Dzięki temu myśl o starości zupełnie nie będzie nas przerażać, będziemy mogli z niej kpić, jak zbrodniarz kpi sobie z morałów. Triumfująca, wolna od przemijania miłość zapewni nam zatem wieczną młodość, która dotąd znana była jedynie z mitów o zasiadających na Olimpie i spożywających ambrozię bogach.

W starożytności epikurejczycy twierdzili, że podstawowe niepokoje człowieka i źródło jego największych cierpień to lęk przed śmiercią i przed bogami. Aby być szczęśliwym i w pełni cieszyć się życiem, trzeba te lęki rozumowo opanować. Podobny cel ma utwór Szymborskiej – musimy wyzbyć się strachu przed kresem życia. Istnienie, jej zdaniem, to życie na przekór śmierci. Spośród trzech rozdziałów, w ramach których poetka buduje swoją wizję, ostatni poświęcony jest umieraniu. „Śmierć | kiedy śpisz przychodzi”. Nie trzeba zatem bać się śmierci, bo będzie ona lekka, przyjemna i kojąca jak sen. Odnajdujemy tu znany jeszcze z czasów antyku, a bardzo popularny w renesansie motyw braterstwa snu i śmierci, symbolizowany przez mitologicznych bliźniaków: Hypnosa (boga snu) i Tanatosa (boga śmierci). Podobieństwo zasypiania i umierania podkreślał m.in. Jan Kochanowski w *Trenach* czy we fraszce *Do snu*, zaczynającej się od znamienitych słów: „Śnie, który uczysz umierać człowieka”. Porównywanie śmierci do snu miało złagodzić lęk przed ostatecznym kresem życia i wyobrażenia o towarzyszącym śmierci cierpieniu. U Szymborskiej wizja śmierci jest wręcz piękna i przyjemna. Idealna cisza, której nie zakłóca nawet najłżejszy oddech, „to niezła muzyka”. I nie ma się czego bać, umieranie nie będzie bolało. „Bólu więcej | miałeś trzymając różę w ręce” – uspokaja poetka.

Oto najważniejsze poprawki, jakie chciała wprowadzić do znanej nam rzeczywistości. Nie znaczy to, że nowy, lepszy świat jest już idealny – „wszystko inne” nosi w sobie znamiona piękna („jest jak Bach”), jest tylko trochę niedoskonałe, „jak Bach | chwilowo grany na pile”. Owe drobne niedoskonałości możemy już jednak poprawiać sami, na co dzień, zmieniając po prostu punkt widzenia – jakbyśmy zmieniali instrument na inny, właściwie dobrany.

Świat harmonijny i piękny, uczyniony ręką Boga, któremu pełen pokory człowiek zawiera wszystko, co się zdarzyło i zdarzyć się może – oto renesansowa wizja naszej

rzeczywistości. Stąd w hymnie rozbrzmiewa pełne radości i wdzięczności wysławianie chwały Najwyższego. W wieku XX świat przestaje być spokojną przystanią, a człowiek pod Bożymi skrzydłami nie czuje się już pewny i bezpieczny. Często ma poczucie, że musi sobie radzić sam. Wiedząc, że tak naprawdę nie jest w stanie zmienić świata, konstruuje świat alternatywny – bez cierpienia, bez starości, przemijania i śmierci. To, co tworzy – choć tylko na próbę – stanowi jedyną rzeczywistość, którą można zaakceptować: „Świat tylko taki. | Tylko tak | żyć. I umierać tylko tyle”.

Polecenie 2

Zapoznaj się raz jeszcze z definicją [hymnu](#) według Encyklopedii PWN. Zastanów się i omów, jakie cechy hymnu odnajdujesz w utworze *Hymn* Jana Kochanowskiego.

hymn

1. Gatunek poet. związany genetycznie z publicznymi uroczystościami, zwłaszcza o charakterze obrzędowo-kultowym, znany w różnych kręgach kulturowych (np. ind. Wedy, żydowskie psalmy); w Europie ukształtowany w staroż. Grecji; najstarszymi zachowanymi tekstami hymnów są tzw. Hymny homeryckie (VII–V w. p.n.e.), pieśni chóralne ku czci bogów, wykonywane przy akompaniamencie instrumentów, m.in. dytyramb, pean, oraz utwory gł. anonimowego autorstwa, przypisywane nieraz Pindarowi, Bakchylidesowi z Keos, Symonidesowi z Keos, Safonie. W średniowieczu gł. gat. chrześc. poezji liturgicznej, np. *Te Deum laudamus*, *Stabat Mater*, *Veni Creator*, *Dies irae*, *Gaude Mater Polonia* Wincentego z Kielc. Od czasów romantyzmu patetyczny utwór liryczny, gł. o treści etycznej, filoz., egzystencjalnej i swobodnej formie (np. utwory F. Hölderlina, Novalisa, V. Hugo, A. Mickiewicza, J. Słowackiego), na którego modelu zaważyła następnie zwłaszcza twórczość W. Whitmana i E. Verhaerena oraz poetów symbolizmu i ekspresjonizmu (G. Trakl, J. Kasprówicz, J. Wittlin).
2. Wokalny utwór muz. oparty na poet. gat. hymnu; hymnodię (śpiewanie hymnów) włączyło do obrzędów liturgicznych chrześcijaństwo; za twórcę szczególnie rozbudowanych, zwłaszcza w pierwszych wiekach chrześcijaństwa, hymnodii Kościoła wschodniego (rozumianej też jako zbiór śpiewanych tam hymnów) jest uważany św. Efreem Syryjczyk; w obrządku Kościoła zachodniego hymny, przejęte z Kościoła wschodniego, pojawiły się w poł. IV w.; obecnie w liturgii rzymskokatol. używa się ok. 120 hymnów łacińskich; od ok. XIII w. komponowano hymny wielogłosowe (1589 *Hymni totius anni* G.P. da Palestriny); niektóre z hymnów były częściej opracowywane przez kompozytorów, zwłaszcza zbliżone do hymnów sekwencje: *Dies irae* (weszła do Requiem; wykorzystywano także jej pierwotną chorałową melodię, np. cytuje ją H. Berlioz w *Symfonii fantastycznej*) oraz *Stabat Mater*; hymnodia anglikańska znalazła wyraz gł. w gat. anthem i odzie, nieliturgicznych formach wok., których wybitnymi przedstawicielami byli m.in. H. Purcell i G.F. Händel.

Polecenie 3

Wyjaśnij, kim jest kreator rzeczywistości w utworze Szymborskiej.

Polecenie 4

Opisz stosunek podmiotu lirycznego do śmierci w wierszu *Obmyślam świat*.

Film

Polecenie 1

Obejrzyj film edukacyjny. Następnie zapisz odpowiedzi na pytania:

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D4wyEDCRM>

Film opowiada o motywie utopii w poezji współczesnej.

Jaką wizję świata zdaniem badaczki reprezentuje Jan Kochanowski?

Czym charakteryzują się inne omawiane w filmie poetyckie wizje świata?

Dlaczego z perspektywy czasu wizerunek świata poetyckiego w wierszu Kochanowskiego staje się utopijny?

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, dlaczego pieśń *Czego chcesz od nas, Panie* jest punktem wyjścia do rozważań na temat poetyckich wizji świata idealnego.

Polecenie 2

Obejrzyj film edukacyjny i zapisz swoje odpowiedzi na poniższe pytania:

Film dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D4wyEDCRM>

Film opowiada o poetyckich wizjach świata idealnego na przykładzie wiersza Wisławy Szymborskiej *Obmyślam świat*

Zastanów się, jak rozumiesz frazę „wydać świat na nowo” w wierszu Wisławy Szymborskiej.

Zapisz swoje wnioski.

„A wszystko inne jest” - jak tę formułę pożyczoną od Paula Verlaine'a przedstawiła Wisława Szymborska? Zinterpretuj ten fragment jej utworu i zapisz swoją odpowiedź.

Ćwiczenie 2

Zinterpretuj poniższe wersy zgodnie z tropem sugerowanym w filmie: „Jednakże – ten, co kruszy góry / oceany przesuwa i który / obecny jest przy gwiazd krążeniu, / nie będzie mieć najmniejszej władzy / nad kochankami, bo zbyt nadzy, / bo zbyt objęci, z nastroszoną / duszą, jak wróblem na ramieniu”.

Praca domowa

Korzystając z analizy i interpretacji w audiopowtórce i filmach edukacyjnych, a także zgromadzonych w poprzednich zadaniach informacji – samodzielnie porównaj poetyckie wizje świata w utworach *Hymn* Jana Kochanowskiego i *Obmyślam świat* Wisławy Szymborskiej.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: Poetyckie wizje świata idealnego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

3) rozróżnia gatunki epickie, liryczne, dramatyczne i synkretyczne, w tym: gatunki poznane w szkole podstawowej oraz epos, odę, tragedię antyczną, psalm, kronikę, satyrę, sielankę, balladę, dramat romantyczny, powieść poetycką, a także odmiany powieści i dramatu, wymienia ich podstawowe cechy gatunkowe;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

3) reaguje na przejawy agresji językowej, np. zadając pytania, prosząc o rozwinięcie lub uzasadnienie stanowiska, wykazując sprzeczność wypowiedzi;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- omawia realizację wątków dziękczynnych i błagalnych oraz elementów pochwalnych w hymnie Jana Kochanowskiego;
- wyjaśnia, jakie poetyckie wizje świata można odczytać z wierszy Kochanowskiego i Szymborskiej;
- omawia związek poetyckich rozważań Szymborskiej z nurtem filozoficznym egzystencjalizmu;
- porównuje poetyckie wizje świata w utworach *Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary?* Jana Kochanowskiego i *Obmyślam świat* Wisławy Szymborskiej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel przedstawia cel i temat zajęć. Następnie uczniowie indywidualnie zapoznają się z treściami w sekcji „Wprowadzenie” oraz „Przeczytaj”. Chętna osoba przedstawia krótko informacje, które zapamiętała z przeczytanych materiałów.
2. Nauczyciel prosi chętną osobę o głośne odczytanie hymnu *Czego chcesz od nas, Panie*. Następnie zapisuje na tablicy hasła: wątki dziękczynne i błagalne oraz elementy pochwalne. Inicjuje rozmowę z uczniami na temat realizacji tych elementów w utworze Jana Kochanowskiego.

3. Nauczyciel informuje uczniów, że od kilkudziesięciu lat powtarzany jest błąd, polegający na tym, że *Pieśń* opatruje się numerem i tytułuje jako *Pieśń XXV*. To ingerencja współczesnych wydawców, którzy w taki sposób chcą uzyskać symetryczną kompozycję zbioru nazwanego przez poetę *Pieśni ksiąg dwoje*. Po tego typu zabiegach każda z ksiąg składałaby się z 25 wierszy. Trzeba jednak respektować kompozycję obecną w podręczniku, w której pierwsza księga liczyła 25 pieśni, druga – 24 (na końcu znalazł się wiersz rozpoczynający się od „Niezwykłym i nie leda piórem opatrzony”). *Pieśń* (*Czego chcesz od nas, Panie*) to zatem do pewnego stopnia samodzielne dzieło, nieoznaczone numerem XXV.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie zapoznali się z Audiopowtórką. Następnie klasa zostaje podzielona na dwa zespoły. Grupa pierwsza zajmuje się poleceniami 1 i 2, grupa druga poleceniami 3 i 4. Nauczyciel weryfikuje poprawność odpowiedzi.
2. Uczniowie przechodzą do sekcji „Film”. Nauczyciel na dużym ekranie odtwarza wykład *Motyw utopii w polskiej poezji współczesnej*. Uczniowie ustnie odpowiadają na pytania zamieszczone w poleceniu 1. Analogicznie postępują z filmem *Poetyckie wizje świata idealnego – Wisława Szymborska „Obmyślam świat”*.
3. Ćwiczenia z sekcji „Film” uczniowie wykonują w parach. Wybrane osoby prezentują odpowiedzi. Nauczyciel komentuje.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel ponownie odczytuje temat lekcji i inicjuje krótką rozmowę na temat kryteriów sukcesu. Zadaje również pytania podsumowujące i prosi wybranych uczniów o odpowiedzi.
 - Jakie poetyckie wizje świata można odczytać z wierszy Kochanowskiego i Szymborskiej?
 - Jaki jest związek poetyckich rozważań Szymborskiej z nurtem filozoficznym egzystencjalizmu?

Praca domowa:

1. Korzystając z analizy i interpretacji w audiopowtórcie i filmach edukacyjnych, a także zgromadzonych w poprzednich zadaniach informacji, porównaj poetyckie wizje świata w utworach *Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary*? Jana Kochanowskiego i *Obmyślam świat* Wisławy Szymborskiej.

Materiały pomocnicze:

- J. Pelc, *Wiersze Jana Kochanowskiego w rękopisie Osmolskiego a wczesne wydania hymnu „Czego chcesz od nas, Panie, za Twe hojne dary”*, „Archiwum Literackie”, t. IV, pt. Miscellanea Staropolskie, Wrocław 1972.

- https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1998-t89-n4/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1998-t89-n4-s232-247/Pamietnik_Literacki_czasopismo_kwartalne_poswiecone_historii_i_krytyce_literatury_polskiej-r1998-t89-n4-s232-247.pdf

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialne „Audiopowtórka” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.